Natalia Olszanecka

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

„Fenomen Nazarabajewa”, czyli o wyborach prezydenckich w Kazachstanie.

Wybory, zgodnie z jedną z definicji, to „sposób powoływania obywateli do pełnienia funkcji publicznych (...) przez głosowanie na wysuniętych kandydatów”. Na pojęcie wyborów składa się ciąg czynności wyborczych, zwanych procedurą wyborczą. Należą do nich m.in. zarządzenie wyborów, zgłaszanie kandydatów, kampania wyborcza, głosowanie, ustalanie wyników itp. Mechanizm wyborów jest tradycyjnie łączony z pojęciem przedstawicielstwa i organów przedstawicielskich. W drodze wyborów, suweren wyłania swych reprezentantów, którzy w jego imieniu mają sprawować władzę. Wyłoniony organ ma zatem charakter przedstawicielski. Demokratyczne pozwalając obywatelom na dokonywanie wyboru w jaki sposób chcą być rządzeni, wybory stanowią niejako podstawę dla wszelkich innych demokratycznych instytucji i obyczajów politycznych¹.

3 kwietnia 2011 roku, w Kazachstanie miały miejsce przedterminowe wybory prezydenckie. W chwili wyznaczenia terminu elekcji, wiadomo już było, że ich zwycięzcą zostanie urzędujący od 1991 roku Nursułtan Nazarabajew. Według oficjalnych wyników, uzyskał on ponad 95% głosów wyborców.

Wybory prezydenckie w niepodległym Kazachstanie odbyły się dotychczas trzy razy (w 1991, 1999 i 2005 roku). Żadne z nich nie posiadały w oczach OBWE statusu „wolnych”. Prezydent Nazarabajew cieszy się jednak faktycznym poparciem większości społeczeństwa i w uczciwych wyborach mógłby prawdopodobnie liczyć na 50-75% poparcia.

Celem niniejszego artykułu jest przeanalizowanie kampanii wyborczych obecnej głowy państwa Kazachstan i jego głównych kontrkandydatów oraz udziele-

¹ E. Bjornlund, *More Than Elections*, „eJournal USA”, nr 15(1), 2010, s. 4-7.

nie odpowiedzi na pytanie, na ile wybór Nazarbajewa na prezydenta jest zgodny z wolą społeczeństwa?

Nursułtan Äbyszuly Nazarbajew urodził się 6 lipca 1940 roku w Szamałganie koło Ałmaty. Jego ojciec był biednym robotnikiem, który pracował dla zamożnej rodziny, do momentu gdy władza radziecka skonfiskowała grunty rolne w latach 30. XX wieku. W 1972 roku Nazarbajew został mianowany sekretarzem Komitetu Partii Komunistycznej w Karagandzkim Kombinacie Metalurgicznym, a cztery lata później drugim sekretarzem Karagandzkiego Regionalnego Komitetu. Od 1979 roku pełnił funkcje sekretarza Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Kazachstanu².

W 1984 N. Nazarbajew został powołany na stanowisko Przewodniczącego Rady Ministrów (premiera) Kazachskiej SRR. Był zwolennikiem reform wprowadzanych przez sekretarza generalnego KC KPZR Michaiła Gorbaczowa. Dzięki poparciu dla Gorbaczowa, w 1989 roku Nazarbajew uzyskał stanowisko i sekretarza KC Komunistycznej Partii Kazachstanu, które obejmował do 1991 roku³.

W kwietniu 1990 roku, parlament wybrał go na nowo utworzone stanowisko prezydenta republiki. Nazarbajew poparł prezydenta Rosji Borysa Jelcyna w trakcie tzw. Puczu Janajewa w 1991 roku⁴. Mimo rozpadu ZSRR, N. Nazarbajew był zwolennikiem utrzymania bliskich związków między Rosją a Kazachstanem. W grudniu 1991 roku został wybrany prezydentem niepodległego Kazachstanu w wyborach powszechnych na okres czterech lat. Uzyskał ponad 90% głosów poparcia. W wyniku referendum z 1995 roku, jego pełnomocnictwa na stanowisku prezydenta zostały przedłużone do 2000 roku. W wyborach w 1999 roku został ponownie wybrany prezydentem, podobnie jak w 2005 roku⁵.

Poparcie dla N. Nazarbajewa wiąże się z niekwestionowanymi sukcesami Kazachstanu odniesionymi w okresie niepodległości. Jest to szczególnie widoczne na tle pozostałych poradzieckich republik, zwłaszcza centralnoazjatyckich. W ciągu ostatniej dekady, Kazachstan stał się najbardziej rozwiniętym państwem w regionie,

² N. Nazarbajew, *Nursultan Nazarbajev: My Life, My Times and My Future*, 1999, s. 11-28.

³ Od lutego do kwietnia 1990 roku N. Nazarbajew pełnił funkcję Przewodniczącego Rady Najwyższej Kazachskiej SRR.

⁴ Więcej o zamachu stanu w Rosji: Г. И. Янаев, *ГКЧП против Горбачева. Последний бой за СССР*, Эксмо 2010, s. 70; Д. Боффа, *От СССР к России. История неоконченного кризиса 1964-1994*, www.scepsis.net/library/id_809.html; Ю.М. Воронин, *Стреленная Россия: Политико-экономический портрет цинизма*, Москва 2003.

⁵ *Президент Республики Казахстан*, Oficjalna strona internetowa Prezydenta Kazachstanu, www.akorda.kz/ru/category/prezident, data dostępu 21.11.2012.

w wyniku szybkiego rozwoju przemysłu energetycznego⁶ i pragmatycznie prowadzonej polityce zagranicznej⁷. Szczególnym osiągnięciem związanym z osobą prezydenta, było zapewnienie stabilności i spokoju w silnie zróżnicowanym pod względem etnicznym i religijnym społeczeństwie. Nazarabajew skutecznie odgrywa rolę integrującego wszystkich obywateli „ojca narodu”. Obecne przejawy niezadowolenia społecznego w Kazachstanie nie odnoszą się do systemu politycznego, lecz przede wszystkim do wzrostu cen żywności i rosnącego bezrobocia⁸.

W polityce zagranicznej N. Nazarabajew stara się zbliżyć Kazachstan do Europy i Stanów Zjednoczonych, nie naruszając przy tym relacji z tradycyjnym sojusznikiem, jakim jest Rosja. Prezydent utrzymuje rozsądną równowagę między dwoma najważniejszymi partnerami Kazachstanu, Rosją i USA, wysyłając tanią ropę naftową do Moskwy i wspierając Waszyngton w walce z terroryzmem. Na uwagę zasługują także m.in. umowy z Niemcami o wydobywaniu rzadkich metali, znajdujących się na terytorium Kazachstanu oraz umowa z Indiami o współpracy w dziedzinie technologii jądrowych. Ponadto, 1 stycznia 2010 roku Kazachstan stanął na czele Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, w związku z tym N. Nazarabajew zorganizował w Astanie w czerwcu 2010 roku szczyt państw OBWE⁹.

W ciągu dwóch dekad sprawowania władzy Nazarabajew konsekwentnie zwiększał swoje pełnomocnictwa, co wobec wymiernych sukcesów gospodarczych i politycznych nie budziło publicznych przejawów protestu. W Kazachstanie przez długi okres nie istniała także realna opozycja. „*Ustawa o pierwszym prezydencie*” (2007) pozwala N. Nazarabajewowi na kandydowanie w wyborach prezydenckich nieograniczoną ilość razy. Status „lidera narodu” (2010) daje mu natomiast dożywotnie pełnomocnictwa w rządzeniu krajem, również po przejściu na emeryturę.

⁶ Potwierdzone zasoby gazu w Kazachstanie szacuje się na 1,82 trylionów metrów sześciennych, co stanowi 1,7% światowych zapasów. Rezerwy ropy naftowej szacowane są na ok. 39,8 miliardów baryłek, co stanowi 3,2% światowych złóż ropy. Zbadane rezerwy złóż uranu w Kazachstanie wynoszą 1,69 milionów ton, co stanowi 21% światowych rezerw.

⁷ Głównymi partnerami Kazachstanu są: Turcja, Chiny, Unia Europejska, USA, Rosja i kraje Bliskiego Wschodu. Kazachstan jest członkiem m.in. OBWE, OCAC, Organizacji Współpracy Islamskiej, WNP, OUBZ, Indywidualnego Planu Partnerstwa z NATO, SOW. Na ostatnim szczycie OBWE w Astanie, sekretarz stanu USA Hillary Clinton oświadczyła, że Kazachstan postępuje słusznie, stając się regionalną siłą odpowiedzialną za stabilność całej Azji Środkowej.

⁸ T. Sikorski, *Przedterminowe wybory prezydenckie w Kazachstanie*, „Biuletyn PISM” nr 36, 01.04.2011, s. 1.

⁹ D. Wagner, L. Costa, *Kazakhstan's Balancing Act*, „Foreign Policy Journal”, June 2011, www.foreignpolicyjournal.com/2011/06/15/kazakhstans-balancing-act/, data dostępu 21.11.2012.

Ponadto członkowie jego rodziny cieszą się dożywotnim immunitetem. W parlamencie Kazachstanu większość stanowią przedstawiciele partii Nur Otan, na czele której stoi prezydent Nazarbajew. Nie sposób więc mówić o niezależności władzy ustawodawczej. Również tryb powoływania członków Rady Konstytucyjnej (3 powołuje prezydent, 4 – kontrolowany przez niego parlament) wskazuje, że jej niezależność jest jedynie formalna¹⁰.

23 grudnia 2010 roku w Kazachstanie pojawiła się inicjatywa przeprowadzenia wśród Kazachów referendum, w sprawie przedłużenia kadencji prezydenta do 6 grudnia 2020 roku. Z inicjatywą wystąpiło ponad 850 osób reprezentujących 14 obwodów państwa. Pomysł przeprowadzenia referendum w sprawie przedłużenia władzy N. Nazarbajewa poparli m.in. Ludowo-Demokratyczna Partia „Nur Otan”, deputowani parlamentu Kazachstanu i organizacje pozarządowe. Inicjatywę skrytykowali natomiast niezarejestrowana Partia Ludowa „Alga” i „Azat”. Zaniepokojenie wyraziły USA, Unia Europejska i OBWE¹¹.

Aby inicjatywa mogła wejść w życie, grupa musiała zebrać co najmniej 200.000 podpisów uprawnionych do głosowania obywateli Kazachstanu, reprezentujących wszystkie regiony. W ciągu trzech dni pod inicjatywą podpisało się 314 621 osób. 29 grudnia 2010 roku Mażylis (niższa izba parlamentu Kazachstanu) jednogłośnie zaapelowała o przeprowadzenie referendum, które odbyło się na początku stycznia 2011 roku. Wzięło w nim udział 55,2% obywateli Kazachstanu, a jego następstwem był wniosek o wydłużenie pełnomocnictw prezydenta¹².

Reakcją N. Nazarbajewa było zawetowanie projektu zmiany Konstytucji. Podpisał on dekret „O odrzuceniu wniosku Parlamentu Republiki Kazachstanu do zmiany konstytucji Republiki Kazachstanu na podstawie referendum krajowego”. Veto prezydenckie zostało jednak zniesione i 14 stycznia kazachski parlament jednogłośnie (106 posłów Mażylistu i 44 deputowanych do Senatu) przyjął poprawkę do

¹⁰ A. Wolowska, *Czwarta kadencja prezydenta Nazarbajewa?*, „Tydzień na Wschodzie”, 02.2011.

¹¹ НПО Казахстана присоединились к коалиции в поддержку референдума по продлению полномочий Назарбаева, *Новости-Казахстан*, www.newskaz.ru/politics/20110113/1045048.html, data dostępu 21.11.2012.

¹² „Зеленый свет” для Назарбаева, *РадиоАзатдыг*

www.radioazatdyg.org/content/nazarbayev_referendum_registration_/2260195.html, data dostępu 21.11.2012.

Konstytucji, która przewiduje przedłużenie kadencji prezydenta N. Nazarbajewa do 2020 roku¹³.

Prezydent konsekwentnie nie podpisywał ustawy o przyjęciu poprawek i odsyłał ją do zbadania pod względem zgodności z Konstytucją, Radzie Konstytucyjnej Kazachstanu. Ta zaś uznała za niekonstytucyjną zmianę w Konstytucji, która umożliwia przedłużenie kadencji N. Nazarbajewa do roku 2020, poprzez referendum ogólnokrajowe. W tej sytuacji prezydent Nazarbajew, 31 stycznia w wystąpieniu telewizyjnym oświadczył, że zgadza się ze stanowiskiem Rady, a 4 lutego wydał dekret wyznaczający kwietniowy termin przyspieszonej elekcji. W ten sposób dał konkurentom mało czasu na przygotowanie się do wyborów¹⁴.

Najbardziej prawdopodobną przyczyną rezygnacji z przedłużenia pełnomocnictw, była chęć utrzymania korzystnego wizerunku państwa na Zachodzie i potrzeba utrzymania pozorowanej demokracji. Niewykluczone, że bodźcem do przeprowadzenia wyborów była również potrzeba zademonstrowania trwałości władzy w Kazachstanie, na tle niestabilnego regionu¹⁵. Ponadto poprzez przeprowadzenie wyborów N. Nazarbajew uzyska legitymizację demokratyczną. Decyzja Rady Konstytucyjnej, która jest całkowicie zależna od Nazarbajewa, stworzyła pozory pluralizmu politycznego. Wybory pozwoliły na zachowanie obecnego systemu władzy i odsunęły w czasie problem sukcesji¹⁶.

4 lutego 2011 roku Centralna Komisja Wyborcza Kazachstanu zatwierdziła harmonogram najważniejszych działań w przygotowaniu i przeprowadzeniu przedterminowych wyborów. Zgodnie z harmonogramem wyznaczenie kandydatów na prezydenta odbywało się od 5 do 20 lutego, rejestracja kandydatów zakończyła się natomiast 2 marca. Według obowiązującego prawa, kandydatem na prezydenta mógł być obywatel Kazachstanu, co najmniej czterdziestoletni, biegle posługujący się językiem państwowym (Kazakh) i mieszkający w Kazachstanie od minimum

¹³ Президент РК Н. НазарбаевотклонилпредложениеПарламента о вынесениинареспубликанскийреферендумизменений и дополнений в Конституцию, Portal Kazinform, data dostępu 21.11.2012.

¹⁴ НижняяпалатапарламентаКазахстанаодобрилазакон о досрочныхвыборах, RiaNovosti, www.ria.ru/world/20110203/329729068.html, data dostępu 21.11.2012.

¹⁵ W 2010 roku w sąsiednim Kirgistanie obalono prezydenta Bakijewa, a powstały Rząd Tymczasowy miał duże problemy z utrzymaniem kontroli nad krajem. Doszło również do starć ze zbrojnymi oddziałami fundamentalistów islamskich w Tadżykistanie. Więcej o konfliktach społecznych w Azji Centralnej w: D. Brądkiewicz, Z. Śliwa, *Azja - konflikty i zagrożenia bezpieczeństwa*, Warszawa 2011; H. Peimani, *Conflict and security in Central Asia and the Caucasus*, Santa Barbara 2009.

¹⁶ T. Sikorski, *op. cit.*

piętnastu lat. Aby ubiegać się o fotel prezydenta należało także zdać egzamin językowy¹⁷.

Do wyborów zgłosiło się 22 kandydatów, (w tym 18 mężczyzn i 4 kobiety). Dwóch kandydatów wycofało się od razu. Czterech kandydatów nie stawilo się na egzamin w języku państwowym, pięciu kandydatów nie zdało egzaminu. Pozostałych jedenastu kandydatów, zgodnie z wymogami Konstytucji i prawa wyborczego przystąpiło do zbierania podpisów poparcia. Wymogiem rejestracji jest zebranie co najmniej jednego procenta głosów wyborców (co najmniej 91.010 podpisów), reprezentujących co najmniej dwie trzecie liczby obwodów, Astanę i Almaty¹⁸.

18 lutego na kandydata zarejestrowano urzędującego prezydenta Nursułtana Nazarbajewa, który jako pierwszy dostarczył wymaganą liczbę podpisów wyborców. 26 lutego zarejestrowano Żambyła Achmetbekowa z Komunistycznej Ludowej Partii Kazachstanu. 28 lutego – Ganiego Kasymowa (Sojusz Ekologiczny „Tabigat”) i Melsa Eleuszowa (Partia Patriotów Kazachstanu)¹⁹.

Reszta kandydatów nie zdążyła zebrać podpisów, nie dopełniła formalności lub wycofała się z wyborów. 24 marca misja obserwacji wyborów OBWE w śródrocznym raporcie stwierdziła, że procedura weryfikacji podpisów wspierających kandydatów na prezydenta Kazachstanu nie była przejrzysta. Zwrócono uwagę na niejasności mechanizmów rejestracji, krótki czas zbierania podpisów, niejasne zasady weryfikacji podpisów.

Liczne partie opozycyjne i politycy nawoływali do bojkotu wyborów prezydenckich. Sekretarz Komunistycznej Partii Kazachstanu Gaziz Aldamzcharow wezwał wszystkich swoich zwolenników, aby nie uczestniczyli w wyborach krajowych, ponieważ nie ma to według niego najmniejszego sensu, ze względu na to, że wiadomo, kto zostanie ich zwycięzcą. Komuniści podkreślali, że mimo wprowadzenia poprawki do ustawy „O wyborach”, nie rozwiązany został problem udziału partii opozycyjnych w komisjach wyborczych, reprezentacji partii w CKW i kontroli głosowania. Niezarejestrowana partia „Ałga” ustanowiła komitet „Obrona Konstytucji”,

¹⁷ А. Бимендин, *Выдвижение кандидатов в президенты начинается с 5 февраля и заканчивается 20 февраля, регистрация кандидатов заканчивается 2 марта* – Центр избирком, Portal Kazinform, www.inform.kz/rus/article/2348444, data dostępu 21.11.2012.

¹⁸ 20 февраля 2011 года завершилось выдвижение кандидатов на внеочередных выборах Президента Республики Казахстан, назначенных на 3 апреля 2011 года, Strona Centralnej Komisji Wyborczej Kazachstanu, www.election.kz/portal/page?_pageid=73, 1567932&_dad=portal&_schema=PORTAL, data dostępu 21.11.2012.

¹⁹ *Ibidem*.

który pełnił funkcję sztabu bojkotowania wyborów prezydenckich. Komitet namawiał obywateli, aby nie szli do urn i w ten sposób zaprotestowali. Do akcji przyłączyło się wielu działaczy życia publicznego²⁰.

Lider niezarejestrowanej partii opozycyjnej „Atameken” Jerzan Dosmucharow, mieszkający poza granicami państwa, wydał oświadczenie, w którym stwierdził, że: „Wcześniejsze wybory wyznaczone przez Nazarbajewa nie mają podstaw w Konstytucji. Ich celem jest wykorzystanie ludzi w charakterze niemej dekoracji w spektaklu służącym przedłużeniu na kolejne pięć lat swoich uprawnień”. Następnie wezwał wszystkich rozsądnych rodaków do bojkotu wyborów²¹.

1 kwietnia około 100 działaczy ruchu „Dla godnych warunków życiowych” przyszło pod budynek CKW, żądając spotkania z przewodniczącym komisji. Ich lider Zauresz Batalowa powiedział, że członkowie ruchu namawiają do bojkotu nadchodzących przedterminowych wyborów²².

Protestujący byli zatrzymywani przez policję, która utrudniała im dojazd do miejsca demonstracji. Tylko 26 marca policja zatrzymała autobus z opozycjonistami kursujący z miasta Semej do Astany. Pasażerom odebrano materiały agitacyjne do bojkotowania wyborów przedterminowych. Innej grupie odebrano naklejki z napisem „Bojkot”, a trzech aktywistów trafiło do aresztu. Doszło także do prób przymuszenia obywateli do zdjęcia plakatu „Bojkot wyborów” z budynku biura partii „Alga”. Obywatele odmówili wykonania bezprawnego polecenia ze strony funkcjonariuszy. 27 marca policja drogowa zatrzymała autobusy, w których do Astany jechało 80 uczestników spotkania z kandydatem N. Nazarbajewym. Autobusy zatrzymano na trasie, w bezludnym miejscu. Policja odebrała kierowcy prawo jazdy i domagała się, by poddał się badaniu na zawartość alkoholu we krwi. Aktywiści odnotowali kilkadziesiąt podobnych przypadków, poczynając od zastraszania rodzin osób niezgadzających się z sytuacją, kończąc na śledzeniu określonych osób²³.

²⁰ Компартия Казахстана может бойкотировать президентские выборы, РадиоАзаттык, www.rus.azattyq.org/content/president_election_kazakhstan_boycott_azat_alga/2316282.html?page=2, data dostępu 21.11.2012.

²¹ К. ТОГУЗБАЕВ, Незарегистрированная оппозиционная партия «Алга!» займётся пропагандой в Интернете бойкота выборов президента Казахстана, Gazeta.kz, http://rus.azattyq.org/content/president_election_kazakhstan_boycott_azat_alga/2316282.html?page=2, data dostępu 21.11.2012.

²² Ibidem.

²³ Prowokacje w Kazachstanie: co najmniej 400-450 osób nie dojechało do Astany, Portal Otwarty Dialog,

Kampania rozpoczęła się 3 marca i trwała do 2 kwietnia. 26 lutego podjęto uchwałę w sprawie ustanowienia norm kosztów kandydatów na prezydenta, pokrytych z budżetu państwa. Każdy kandydat otrzymał fundusze na 15 minut w telewizji, 10 minut w radiu, 2 artykuły, obiekty do spotkań z wyborcami, publikacje drukowanych materiałów promocyjnych, koszty podróży. W sumie Republika Kazachstanu przeznaczyła ponad 6 mln tenge dla każdego kandydata na prezydenta, na koszty kampanii²⁴.

Opozycyjni kandydaci skarżyli się, że pieniądze na kampanię z budżetu państwa przyszły późno, a lokalne agencje nie zdążyły zorganizować lokali na spotkania z wyborcami i utrudniały stawianie billboardów²⁵.

N. Nazarabajew przed okresem kampanii, powiedział „czuje, że pięć milionów Kazachów poparło mnie poprzez podpisanie petycji w sprawie referendum w grudniu, dlatego nie będzie żadnych oficjalnych wydarzeń w mojej kampanii”. Namawiał jednak mieszkańców Kazachstanu do aktywnego udziału w wyborach. Powiedział, że zamiast aktywnej kampanii, ma zamiar skupić się na codziennych sprawach państwowych, na pracy nad tymi zadaniami, które są ważne dla mieszkańców Kazachstanu. Media przypominały jednak o sukcesach rządów N. Nazarabajewa. Podkreślano, że PKB na osobę w Kazachstanie wynosi 9 tys. USD i jest tym samym czterokrotnie większe niż w Egipcie. Eksport wzrósł do 60 mld USD, rezerwy złota i walut zagranicznych wynoszą obecnie 63 mld USD. Prezydent powiedział także, że w trakcie kampanii wyborczej, zamiast wydarzeń masowych ważniejsze jest wyjaśnienie strategii rozwoju społeczeństwa, określanie głównych priorytetów – osiągnięcie zrównoważonego wzrostu gospodarczego, program rozwoju przemysłu innowacyjnego, zwiększone wsparcie dla małych i średnich przedsiębiorstw. Prezydent obiecał zmniejszenie bezrobocia w ciągu najbliższych dziesięciu lat do 5%, ubóstwa do 6%, wzmocnienie obronności kraju, jak również dążenie do demokratyzacji systemu politycznego oraz zwiększenie efektywności instytucji publicznych²⁶.

www.odfoundation.eu/pl/election_monitoring/election_inkz_2011/131/prowokacj_kazachstanie_conajmniej_400_450_osb_nie_dojechao_do_astany, data dostępu 21.12.2012.

²⁴Наагитационныеработыизбюджета РК выделятболее 6 млн. тенгекаждомукандидатунанопстпрезидента – ЦИК, Kazinform, www.inform.kz/rus/article/2355747, data dostępu 21.11.2012.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Назарбаевзаверил, чтозатратынаеогоагиткампаниюн?ебудутвыходитьзарамкиизбирательногофонда, ИА Новости-Казакхстан, www.newskaz.ru/politics/20110303/1208207.html, data dostępu 21.12.2012.

W kampanii wyborczej uczestniczyli także przedstawiciele opozycji. Ż. Achmetbekow nie miał żadnych złudzeń co do wyników wyborów i przyznał, że jego celem jest walka o drugie miejsce. Kandydaci na stanowisko głowy państwa aktywnie korzystali z portali społecznościowych w Internecie, co czyniło je, jednym z głównych sposobów komunikowania się z elektoratem. Według monitoringu prowadzonego przez Międzynarodowe Centrum Dziennikarstwa „Media Net”, Ż. Achmetbekow cieszył się największą sympatią kazachskich użytkowników Internetu. Według własnych prognoz, kandydat liczył na 700-900 tysięcy głosów. Korzystał on głównie z pośrednictwa strony „My World”, nie prowadził konta na „kapitalistycznym” Facebooku²⁷.

15 marca kandydat przedstawił program „Trzy inicjatywy Żambyła Achmetbekowa”, główne tezy to: wprowadzenie nowej metody ustalania kosztów utrzymania (według jego obliczeń, koszt życia w kraju powinien osiągnąć 200.000 tenge od osoby, a średnie miesięczne wynagrodzenie 300 000 tenge), wprowadzenie stanu gwarancji zatrudnienia najlepszym absolwentom kazachskich uczelni, obniżenie cen i taryf dla mieszkań i usług komunalnych²⁸.

M. Eleuszow podobnie jak Ż. Achmetbekow nie spodziewał się sukcesu wyborczego. Liczył jednak na drugie miejsce. Jak deklarował, chciał także „wstrząsnąć” społeczeństwem, które jego zdaniem zbyt pasywnie podchodziło do kwestii ochrony środowiska, która jego zdaniem jest „głównym problemem dla przetrwania ludzkości”. W jego programie wyborczym znalazły się między innymi hasła o uwzględnieniu kwestii ochrony środowiska w rządowym programie innowacji i rozwoju przemysłowego. Zwrócono uwagę na problemy ekologiczne Morza Kaspijskiego, Morza Aralskiego, Bałchaszu. Ponadto kandydat na prezydenta oświadczył, iż jest gotów rozwiązać problemy społeczne i gospodarcze, problemy kobiet, dzieci i osób niepełnosprawnych. Jednym z jego głównych zadań miała być walka z korupcją²⁹.

²⁷ Кандидаты на пост президента Казахстана активно пользуются социальными мессенджерами для общения с избирателями, ТАСС-Телеком, www.tasstelecom.ru/news/one/633#ixzz2EAPi9bl2, data dostępu 21.11.2012.

²⁸ Кандидат Ахметбеков пообещал среднюю зарплату в размере 300 тысяч тенге, www.tengrinews.kz/vibori/kandidat-ahmetbekov-poobeshchal-srednyuyu-zarplatu-v-razmere-300-tysyach-tenge-181278/, data dostępu 21.12.2012.

²⁹ Мэлс Елеуsizов намерен занять второе место после Назарбаева, www.vesti.kz/polit/78851/, data dostępu 21.11.2012.

Początkowo M. Eleusizow nie mógł rozpocząć kampanii ze względu na brak funduszy. Mimo tego, spodziewał się uzyskać 5% głosów. W swojej kampanii wyborczej wykorzystywał zasoby internetowe. 21 lutego założył profil na Facebooku (mniej niż tysiąc „przyjaciół” do 28 marca 2011 roku) i Twitterze, jak również prowadził własny blog³⁰.

Kolejny kandydat G. Kasymow przedstawił swój program wyborczy 4 marca. Jednym z najważniejszych postulatów było rozszerzenie uprawnień Parlamentu. W szczególności zaś, wprowadzenie funkcji wicepremiera, który miałby przewodniczyć Senatowi i udzielać parlamentowi prawa do powoływania i odwoływania rządu, zatwierdzać budżet oraz kontrolować wydatki ze środków publicznych. Postulował także stworzenie reprezentacji wszystkich partii w parlamencie, przeprowadzenie reformy władzy wykonawczej, utworzenie Państwowej Akademii Nauk. W sferze społecznej odwoływał się do haseł ograniczenia wieku emerytalnego dla kobiet do 55 lat, zwiększenia udziału kobiet w organach ustawodawczych i wykonawczych, utworzenia uniwersytetu państwowego, szkoleń dla specjalistów z Azji Środkowej, godnego życia dla osób o ograniczonych dochodach, osób niepełnosprawnych, seniorów i weteranów. G. Kasymow pragnął wspierać Kazachstan na drodze do otwartej gospodarki rynkowej, aktywnie promować kazachskie inwestycje na rynku globalnym. W tym samym czasie zachęcać producentów zagranicznych do inwestycji w gospodarkę swojego państwa, obniżać podatki dla kazachskich przedsiębiorców. W polityce zagranicznej G. Kasymow postulował wzmocnienie współpracy z sąsiadami³¹.

Gani Kasymow był najbardziej aktywnym spośród wszystkich kandydatów. Obecny był na portalu społecznościowym Facebook, publikując na swojej stronie dużą liczbę materiałów medialnych. W ostatnim tygodniu kampanii, liczba jego „przyjaciół” w sieci społecznej wzrosła z 1.700 do 1.800 osób. Jednakże w „My World” kandydat był całkowicie pasywny³².

w czasie monitoringu Fundacja „Adił Soz” dostrzegła pewne różnice między relacjonowaniem okresu przedwyborczego przez stacje prywatne i państwowe. Stacje prywatne emitowały mniej treści dotyczących N. Nazarbajewa, polityki pań-

³⁰ Среди кандидатов в президенты РК активней всех использует соцсети Касымов, ИА Новости-Казakhstan, www.newskaz.ru/politics/20110328/1269722.html, data dostępu 21.11.2012.

³¹ В. Махин, Для воплощения волю народа. В Алматы состоялась презентация предвыборной программы кандидата в Президенты Гани Касымова, Казахстанская правда, www.kazpravda.kz/c/1299272080, data dostępu 21.11.2012.

³² Среди кандидатов в президенты..., op. cit.

stwowej i w większym stopniu informowały o działalności CKW. Transmitowały zdania specjalistów, opowiadały o trudnościach podczas doboru kandydatów. Jednak w większości przypadków informacje były podobne do państwowych mediów – neutralne bądź lekko negatywne³³.

W gazetach państwowych aktywnie relacjonowano wydarzenia z oficjalnych imprez państwowych. Akcent kładziono na pozytywną ocenę działalności urzędującego prezydenta, sukcesy i osiągnięcia państwowych struktur. Tworzono pozytywny wizerunek kierownictwa państwa. Szczególną rolę w tych działaniach odgrywała prasa regionalna³⁴.

Gazety prywatne bardziej wszechstronnie relacjonowały wydarzenia z kampanii prezydenckiej niż wydania państwowe. Publikowały materiały krytyczne. W prasie niepaństwowej pojawiły się informacje zawierające oświadczenie byłego zięcia N. Nazarbajewa – Rachata Alijewa, na temat tajemnego porozumienia z Chinami w sprawie przekazania kazachstańskich ziem temu państwu, w celu długoterminowego ich wykorzystania. Pojawiały się także artykuły opisujące problematyczne kwestie przedwyborczej sytuacji w państwie. Jako przykład można podać gazetę „Wriemia”, gdzie 70% materiałów dotyczyło obecnego prezydenta, kolejne 13% partii „Nur Otan”, 13% G. Kasymowa oraz po 1% Ż. Achmetbekowa i M. Eleusizowa³⁵.

Informacje prasowe odzwierciedlały bardzo wąską skalę prezentacji czołowych postaci politycznych. Większość stacji telewizyjnych zajęła pozycję neutralną w relacjonowaniu układu sił na arenie politycznej oraz *de facto* podkreślała opinię o przesądzonych wynikach wyborów. Media prowadziły kampanię w warunkach niesprzyjających poważnej debacie, a większość artykułów była poddana autocenzurze. Odnotowano również poważną dysproporcję między obecnością w środkach masowego przekazu urzędującego prezydenta i jego konkurentów.

Na podstawie podjętych rozważań, można stwierdzić, iż w Kazachstanie władze poddały środki masowego przekazu silnej kontroli. W społeczeństwie dominuje polityczny konformizm. Autokratyczne władze w małym stopniu posługują się przemocą. Podstawowymi środkami zwalczania opozycji jest jej marginalizacja

³³ Мониторингосвещение в казахстанских СМИ предвыборной кампании 2011 года, Fundacja „Адилсоз”, www.internews.kz/newsitem/08-04-2011/14685, data dostępu 21.11.2012.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

w mediach i naciski finansowe, a nie surowe represje, jak w sąsiednim Uzbekistanie czy Turkmenistanie³⁶. Tezę tę potwierdza sam przebieg wyborów.

Głosowanie w lokalach wyborczych w Kazachstanie rozpoczęło w niedzielę 3 kwietnia, o 7:00 czasu lokalnego, a zakończono o godzinie 20:00. Głosowanie odbyło się w 9725 lokalach na terenie kraju i 35 wyborczych zagranicą. Oficjalna frekwencja wynosiła 89,98%, co według opozycji i organizacji pozarządowych było znacznie zawyżone. W wyniku wyborów N. Nazarbijew otrzymał 95,5% głosów, G. Kasymow 1,9% głosujących, Ż. Achmetbekow 1,4%, a M. Eleusizow 1,2%³⁷.

Według CKW, w dzień głosowania nie otrzymano żadnych skarg, regionalnych, miast Astana i Almaty. Komisje wyborcze otrzymały tylko 8 skarg, które zostały natychmiast rozpatrzone. Zdaniem Prokuratora Generalnego w dniu głosowania do różnych organów państwa wpłynęło 15 skarg³⁸.

4 kwietnia wszyscy kandydaci zaakceptowali wyniki wyborów. N. Nazarbijew powiedział, że mandat dostał od ludzi, będzie go używał „do dalszej wspólnej i ciężkiej pracy na rzecz realizacji programu przemysłowego i innowacyjności kraju, modernizacji społeczeństwa, poprawy rolnictwa, edukacji, medycyny i wsparcia wszystkich naszych ludzi”. Ż. Achmetbekow podkreślił, że opublikowane wyniki odzwierciedlają rzeczywistość. 8 kwietnia w Pałacu Niepodległości w Astanie, Nazarbijew został ponownie zaprzysiężony na prezydenta Kazachstanu³⁹.

Według CKW, głosowanie było monitorowane przez 30.266 osób, w tym 1212 zagranicznych obserwatorów i zagranicznych przedstawicieli mediów⁴⁰. Szef misji obserwatorów z WNP Siergiej Lebiedew powiedział na konferencji prasowej, że wybory były zgodne z krajowym prawem wyborczym i ogólnie przyjętymi normami

³⁶ T. Sikorski, *op. cit.*

³⁷ *Назарбаеввыигралпрезидентскиевыборы, набрав 95,5% голосовизбирателей — предварительныеданные ЦИК*, ИА Новости-Казахстан, www.newskaz.ru/politics/20110404/1296252.html, data dostępu 21.11.2012.

³⁸ *Прокуратурасообщила о 15 жалобах в деньвыборов*, РадиоАзаттык, www.thenews.kz/2011/04/03/779499.html, data dostępu 21.12.2012.

³⁹ С. Глушкова, *Инаугурации и тишинеНазарбаевапозавидуетсамЛукашенко*, РадиоАзаттык, www.rus.azattyq.org/content/nursultan_nazarbayev_inauguration_lukashenko_election_/3550567.html, data dostępu 21.12.2012.

⁴⁰ *В избиркомы в деньголосованиянапрезидентскихвыборах в РК поступиловсего 8 обращенийграждан*, ИА Новости-Казахстан, www.newskaz.ru/politics/20110405/1302519.html, data dostępu 21.12.2012.

demokratycznymi. Orzekł również, że obserwatorzy mieli prawdziwą okazję zobaczyć głosowanie, proces liczenia od początku do końca⁴¹.

Międzynarodowa misja obserwacji wyborów OBWE/ODIHR stwierdziła, że w trakcie wyborów prezydenckich w Kazachstanie ujawnił się szereg niedociągnięć, takich jak te, które miały miejsce w poprzednich wyborach. Misja zauważyła znaczące uchybienia w prawie, warunkach działań medialnych promujących autocenzurę, brak przejrzystości w rejestracji kandydatów, rozstrzygnięciu sporów wyborczych oraz liczeniu głosów. OBWE podczas bezpośredniej obserwacji zauważyła dużą presję na wyborców w organizacjach państwowych, uczelniach, jednostkach wojskowych, szpitalach, w celu zapewnienia wysokiej frekwencji. Większość krytycznych uwag misji obserwacyjnej dotyczyła zagadnień technicznych. Stwierdzono istnienie przede wszystkim dużej liczby jednakowych podpisów na listach wyborczych, a także przypadki dokładania kart do urn⁴².

Mimo tych niedociągnięć, wybór N. Nazarabajewa na prezydenta, odzwierciedla prawdziwy wskaźnik poparcia, którym obecny prezydent cieszy się wśród kazachskiego społeczeństwa. Nieprawidłowości w procesie wyborczym, bądź niedoskonałość przepisów prawnych nie wpłynęły zasadniczo na ogólne wyniki wyborów.

⁴¹ Пресс-релиз Миссии наблюдателей от СНГ на внеочередных выборах Президента Республики, Исполнительный комитет СНГ, <http://cis.minsk.by/news.php?id=108>, data dostępu 21.12.2012.

⁴² OBWE krytykuje wybory prezydenckie w Kazachstanie, <http://swiat.newsweek.pl/obwe-krytykuje-wybory-prezydenckie-w-kazachstanie,74744,1,1.html>, data dostępu 21.11.2012.